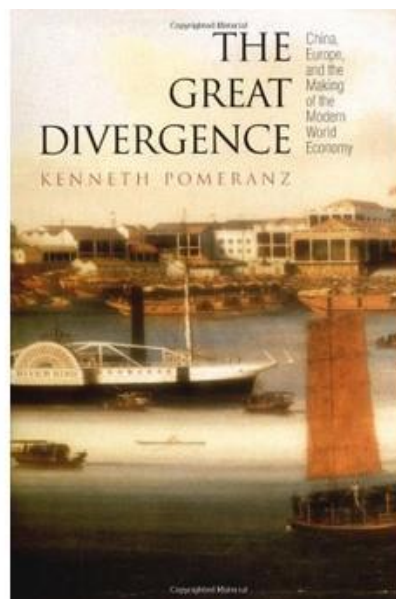

- Dossier Inl.1: *Great Divergence*: een bruikbaar concept?

(Inleiding, MtH)

De term *Great Divergence* speelt een belangrijke rol in het handboek. Het begrip is afkomstig van de sinoloog Kenneth Pomeranz. In het kort komt zijn stelling hier op neer: tot omstreeks 1800 verschilden de meest ontwikkelde regio's van China (zoals de Yangzi-delta) niet fundamenteel van die in Europa (zoals Engeland). Maar dat veranderde aan het eind van de achttiende eeuw toen de Industriële Revolutie inzet. Dat proces vond zijn ontstaan in Engeland, en werd volgens Pomeranz alleen mogelijk gemaakt door twee 'toevallige' factoren: steenkool en katoen. De Britse economie had behoefte aan goedkope brandstoffen, maar in de achttiende eeuw was er nauwelijks nog hout te vinden. Steenkool was het alternatief. Steenkool was in Engeland relatief dicht onder het aardoppervlak te winnen, al was er wel één obstakel: de waterstand in de mijnen was hoog. Dat probleem stimuleerde de ontwikkeling van de stoommachine: het water moest immers uit de mijnen worden gepompt. Katoen was een belangrijk product voor de textielindustrie, en was goedkoop te krijgen vanuit de koloniën. China had ook wel steenkool, maar dat was veel moeilijker te winnen, dieper gelegen, verder van de belangrijke industriële centra, en het probleem was niet water maar gevaarlijke, ontplofbare gassen, waar een veel verder ontwikkelde technologie voor nodig was. China had verder geen koloniën die goedkoop en op grootschalige basis katoen konden leveren. Daarom vond de Industriële Revolutie in Engeland plaats, en niet in China. De Britse Industriële Revolutie ging daarna gepaard met een snel uitelkaar-groeien: de *Great Divergence*. Het industrialiserende Europa kon daardoor een redelijk ontwikkeld land als China (althans in de Yangzi-delta) inhalen en op fundamentele achterstand zetten. Aldus Pomeranz.

Het handboek neemt wel de term, maar niet de verklaring van Pomeranz voor de Industriële Revolutie over. Steenkool, de technologie van de stoommachine, en katoen vanuit de koloniën speelden allemaal een rol, maar belangrijker is dat de samenleving van het achttiende-eeuwse Engeland op veel meer manieren verschilde van die van China. Zie hoofdstuk 2 voor uitleg van een aantal fundamentele economische aspecten die de Industriële Revolutie mogelijk hebben gemaakt. Voorts gebruikt het handboek de term *divergence* niet alleen voor het economische uit-elkaar-groeien, maar ook voor het uit-elkaar-groeien op sociaal-politiek en sociaal-cultureel niveau.

Naast de *Great Divergence* onderscheiden een aantal historici de *Little Divergence*. Dit is een veel minder bekend concept. In de praktijk bedoelt men er het uiteenlopen tussen Noordwest-Europa en de rest van Europa mee, toen vooral Engeland en Nederland vanaf de zeventiende eeuw een duidelijk ander pad volgden dan de ‘rest’ van Europa. De Amerikaanse historisch-socioloog Philip Gorski was de eerste die deze term in een artikel gebruikte. Langzamerhand raakt het begrip ingeburgerd, vooral onder economisch-historici, zonder overigens altijd de auctor intellectualis (Gorski) te noemen en zonder steeds te refereren naar de oorspronkelijk sociaal-culturele context.

Het boek van Kenneth Pomeranz heeft internationaal veel aandacht gekregen. Op zijn stelling is veel bijval, maar ook veel kritiek gekomen. Het handboek geeft inzicht in verschillende van deze debatten, maar hieronder volgen een aantal interessante bijdragen die verder onderzoek kunnen stimuleren, waarbij vooral de artikelen van Goldstone, Vanhaute en Peer Vries aanraders zijn, naast het themanummer van het *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis* 2015 no. 2.

Literatuur

- Allen, R.C., ‘The Great Divergence in European wages and prices from the Middle Ages to the First World War’, *Explorations in Economic History*, 38 (2001), 411-447
- Brenner, Robert en Christopher Isett, ‘England’s Divergence from China’s Yangzi Delta: Property relations, microeconomics, and patterns of development’, *The Journal of Asian Studies* 61 (2002) 609–662
- Broadberry, S.N. en Gupta, B. ‘The Early Modern Great Divergence: Wages, prices and economic development in Europe and Asia, 1500-1800’, *Economic History Review*, 59 (2006), 2-31
- Broadberry, S.N. en Gupta, B. ‘Lancashire, India and shifting competitive advantage in cotton textiles, 1700-1850: The neglected role of factor prices’, *Economic History Review*, 62 (2009), 279-305
- Buck, David, ‘Was it pluck or luck that made the West grow rich?’, *Journal of World History* 10 (1999), 413–430
- Davids, Karel, *Religion, technology and the Great and Little Divergences: China and Europe compared, c.700-1800* (Boston/Leiden 2013)

- Duchesne, Ricardo (2004), 'On the Rise of the West: Researching Kenneth Pomeranz's Great Divergence', *Review of Radical Political Economics* 36 (2004) 52-81
- Goldstone, Jack A., 'Effloresces and economic growth in world history: rethinking the 'Rise of the West' and the Industrial Revolution', *Journal of World History* 13 (2002) 323–389
- Goldstone, Jack A., 'Why and where did modern economic growth begin?' *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis* 12:2 (2015), 17-30
- Gorski, Philip, 'The Little Divergence: The Protestant Ethic and economic hegemony in early Modern Europe' in Lutz Kaelber en Richard Swatos (red.), *The Protestant Ethic Turns 100: Essays on the Centenary of the Weber Thesis* (Boulder, CO, 2005), 165-189
- Hart, Marjolein 't, 'How did states further the rise of the Great Divergence?', *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis* 12:2 (2015) 51-62
- Huang, Philip C. C., 'Development or involution in Eighteenth-Century Britain and China?' *Journal of Asian Studies* 61 (2002) 501-538
- Mokyr, Joel, 'Peer Vries's Great Divergence', *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis* 12:2 (2015) 293-101
- O'Brien, Patrick, 'Ten years of debate on the origins of the Great Divergence,' *Reviews in History* 2010, no. 1008, <http://www.history.ac.uk/reviews/review/1008>
- Parthasarathi, P., Review article, 'The Great Divergence', *Past and Present* 176 (2002), 275-293
- Perdue, Peter C., 'Lucky England, Normal China', Review of Kenneth Pomeranz', <http://www.h-net.org/reviews/showrev.php?id=4476>
- Pleijt, Alexandra de en Jan Luiten van Zanden, 'Accounting for the 'Little Divergence' What drove economic growth in preindustrial Europe, 1300-1800?', *European Review of Economic History* 20 (387-409)
- Pomeranz, Kenneth, *The Great Divergence. China, Europe, and the Making of the Modern World Economy* (Princeton, 2000)
- Pomeranz, Kenneth, 'Beyond the East-West binary: Resituating development paths in the eighteenth-century world,' *The Journal of Asian Studies* 61 (2002), 539-590
- Studer, Roman, 'India and the Great Divergence: assessing the efficiency of grain markets in eighteenth- and nineteenth-century India,' *The Journal of Economic History* 68 (2008) 393- 437
- Eric Vanhaute, Eric, 'Escaping the Great Divergence? A discussion about and in response to Peer Vries's Escaping poverty. The origins of modern economic growth. An introduction', *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis* 12:2 (2015) 3-16
- Vries, Jan de, 'Escaping the Great Divergence', *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis* 12:2 (2015) 39-50
- Vries, Peer, 'Are coal and colonies really crucial? Ken Pomeranz and the Great Divergence', *Journal of World History* 12 (2001), 407–446
- Vries, Peer, *Escaping poverty. The origins of modern economic growth* (Göttingen 2013)